

DUŠAN MIKUŠOVIČ

NEPRIŠLI SME VRAŽDIŤ

SKUTOČNÝ PRÍBEH Z ROKU 1927
O NAJKRVAVEJŠEJ BANKOVEJ LÚPEŽI
V SLOVENSKÝCH DEJINÁCH

OBSAH

ŽELANIE	11
ZLOČIN	19
ÚTEK	55
VRAŽDA	107
PROCES	129
MILOŠŤ	207
TREST	227
OSUDY	241
DOSLOV	255
PRÍLOHA	261
PRAMENE A LITERATÚRA	283
INDEX DOKUMENTOV	289

Buduje se úvěr.

Cizín.
Konečně se dovedlo vše potřebné uskutečnit a konečně je v přípravě uskutečnění. Je v tomto výhledu jeho uskutečnění. Vládní rada včera ráno rozhodla o poskytnutí 20 mil. Kč na úhradu jeho úvěru. Vládní rada včera ráno rozhodla o poskytnutí 20 mil. Kč na úhradu jeho úvěru. Vládní rada včera ráno rozhodla o poskytnutí 20 mil. Kč na úhradu jeho úvěru.

... (text continues) ...
... (text continues) ...
... (text continues) ...

... (text continues) ...
... (text continues) ...
... (text continues) ...

Průběh v ústředí.

Průběh v ústředí... (text continues) ...
... (text continues) ...
... (text continues) ...

Lupiči přepadli banku ve Velké Bytči.

Splynul 93.000 Kč. — Vydělané lupiči Luciani — Posazení na odpor.

... (text continues) ...
... (text continues) ...
... (text continues) ...

Lupiči přepadli banku ve Velké Bytči.

Splynul 93.000 Kč. — Vydělané lupiči Luciani — Posazení na odpor.

... (text continues) ...
... (text continues) ...
... (text continues) ...

Lupiči přepadli banku ve Velké Bytči.

Splynul 93.000 Kč. — Vydělané lupiči Luciani — Posazení na odpor.

... (text continues) ...
... (text continues) ...
... (text continues) ...

Článek o lúpeži banky vo Veľkej Bytči na titulnej strane Lidových novín z 31. marca 1927

... (text continues) ...
... (text continues) ...
... (text continues) ...

Článek o lúpeži banky vo Veľkej Bytči na titulnej strane Lidových novín z 31. marca 1927

... (text continues) ...
... (text continues) ...
... (text continues) ...

Článek o lúpeži banky vo Veľkej Bytči na titulnej strane Lidových novín z 31. marca 1927

... (text continues) ...
... (text continues) ...
... (text continues) ...

Článek o lúpeži banky vo Veľkej Bytči na titulnej strane Lidových novín z 31. marca 1927

... (text continues) ...
... (text continues) ...
... (text continues) ...

Článek o lúpeži banky vo Veľkej Bytči na titulnej strane Lidových novín z 31. marca 1927

... (text continues) ...
... (text continues) ...
... (text continues) ...

Článek o lúpeži banky vo Veľkej Bytči na titulnej strane Lidových novín z 31. marca 1927

... (text continues) ...
... (text continues) ...
... (text continues) ...

Článek o lúpeži banky vo Veľkej Bytči na titulnej strane Lidových novín z 31. marca 1927

... (text continues) ...
... (text continues) ...
... (text continues) ...

Článek o lúpeži banky vo Veľkej Bytči na titulnej strane Lidových novín z 31. marca 1927

... (text continues) ...
... (text continues) ...
... (text continues) ...

Článek o lúpeži banky vo Veľkej Bytči na titulnej strane Lidových novín z 31. marca 1927

... (text continues) ...
... (text continues) ...
... (text continues) ...

Článek o lúpeži banky vo Veľkej Bytči na titulnej strane Lidových novín z 31. marca 1927

... (text continues) ...
... (text continues) ...
... (text continues) ...

Článek o lúpeži banky vo Veľkej Bytči na titulnej strane Lidových novín z 31. marca 1927

... (text continues) ...
... (text continues) ...
... (text continues) ...

Článek o lúpeži banky vo Veľkej Bytči na titulnej strane Lidových novín z 31. marca 1927

... (text continues) ...
... (text continues) ...
... (text continues) ...

Článek o lúpeži banky vo Veľkej Bytči na titulnej strane Lidových novín z 31. marca 1927

... (text continues) ...
... (text continues) ...
... (text continues) ...

Článek o lúpeži banky vo Veľkej Bytči na titulnej strane Lidových novín z 31. marca 1927

... (text continues) ...
... (text continues) ...
... (text continues) ...

Článek o lúpeži banky vo Veľkej Bytči na titulnej strane Lidových novín z 31. marca 1927

... (text continues) ...
... (text continues) ...
... (text continues) ...

Článek o lúpeži banky vo Veľkej Bytči na titulnej strane Lidových novín z 31. marca 1927

... (text continues) ...
... (text continues) ...
... (text continues) ...

Článek o lúpeži banky vo Veľkej Bytči na titulnej strane Lidových novín z 31. marca 1927

... (text continues) ...
... (text continues) ...
... (text continues) ...

„Nemíním projevovat za mák sympatie k dobrodružné živnosti vrahů a lupičů; ale těch posledních několik těžkých zločinů vyčnívalo, abych tak řekl, nad běžný průměr; bylo v tom něco zrovna amerického; připomínalo to starou tradici velkých banditů s jejich odvahou a drzostí; zkrátka, není to jaksi naše.

V našem stylu jsou upatlané a nešikovné zločiny pro několik krejcarů: zavraždění flašinetáře nebo trafikantky. Tyto organisované útoky na pokladny a banky, tento otevřený boj s četníky, zbraň proti zbraní, je forma zločinnosti u nás dosud nebývalá a soudil bych, že snad i jaksi importovaná zvenčí.

Druhé dva případy, ten moravský i ten z Bytče, mají styl zcela západní; je to přímý boj banditismu se společností a její organisovanou mocí. Vraždíme nad své poměry, tak jako žijeme nad své poměry; není to zcela přiměřené k rázu našeho života.“

**Karel Čapek: Divoký západ,
8. apríla 1927, Lidové noviny**

ZLOČIN

Streda 30. marca 1927

Filiálka Považskej agrárnej a priemyselnej banky sa dala na hlavnom Masarykovom námestí vo Veľkej Bytči ľahko prehliadnuť. Banka s hlavným sídlom v neďalekej Žiline si svoju miestnu pobočku zriadila na prvom poschodí nenápadnej budovy, priamo nad Leimdörferovým obchodom so zmiešaným a koženým tovarom a hodinárstvom Lipa, hneď vedľa papiernictva a lekárne. Neďaleko stála katolícka fara a kostol. Námestie pôsobilo obyčajne. Dlažbu zatiaľ položili len priamo pred domami, ktoré jeho štvorcový pôdorys obkolesovali; zvyšok námestia vyplňala udupaná zem, sem-tam doplnená stromami. Pred hostincom a kaviarňou Jozefa Čmára, ktorý s pobočkou Považskej agrárnej a priemyselnej banky susedil, zvyklo stáť niekoľko odstavených automobilov. Azda jediný, čo veľkobyčtianske námestie ozvlášťňovalo, bol potôčik, ktorý sa tiahol jeho stredom.

V porovnaní s honosnou pobočkou konkurenčnej Tatra banky, ktorá začiatkom 20. rokov vyrástla na tom istom námestí, s popisným číslom 157, mala agrárna banka skromnejšie miestnosti. Zákazníci sa k nim museli dostať cez veľmi úzku

Námestie vo Veľkej Bytči s Považskou agrárnou a priemyselnou bankou, ktorá sídlila v budove napravo od hostinca, na prvom poschodí

bránu na konci domu, po schodisku, ktoré stavitelia schovali za múrmi budovy. O niekoľko rokov neskôr sa banka presťahuje na druhú stranu námestia, len dve budovy od svojej hlavnej konkurencie, a ako adresu si bude uvádzať „Masarykovo námestie 161“. Ale to sa stane až po udalostiach, ktoré veľkobyťčiansku pobočku banky preslávia.

Miestni mali na rozlíšenie oboch peňažných ústavov jednoduchý kľúč: Tatra banku, ktorú založil v roku 1884 finančník Rudolf Krupec v Turčianskom Svätom Martine, nazývali bankou „slovenskou“. Považskú agrárnu a priemyselnú banku, založenú v roku 1901 v Žiline ešte pod názvom „Vágvölgyi Agrár és Iparbank“, zase volali bankou „maďarskou“ – alebo, vzhľadom na pôvod zamestnancov jej veľkobyťčianskej filiálky, aj bankou „židovskou“. V porovnaní s Tatra bankou, najväčším bankovým domom na Slovensku s vyše štyrmi

Námestie vo Veľkej Bytči s budovou Tatra banky uprostred. Honosná Tatra banka stála na opačnej strane námestia ako Považská agrárna a priemyselná banka.

desiatkami pobočiek, išlo síce o malý, ale po väčšinu času prosperujúci podnik. „Považská agrárna a priemyselná banka prevádza všetky bankové obchody,” oznamoval inzerát, pravidelne zverejňovaný v Robotníckych novinách. Mala tri filiálky, okrem Veľkej Bytče ešte aj v Čadci a Považskej Bystrici, a pomáhala financovať napríklad Žilinskú celulóžku. Medzi jej klientov patrili nielen obyčajní ľudia z mesta a okolia, ktorí sem často chodievali po drobné pôžičky; peniaze si tu uložili viaceré drevárske podniky zo severného Slovenska vrátane najväčšej veľkobytčianskej parnej pily, ktorú ešte za Uhorska vlastnil barón Leopold Popper. Teraz ju mal v nájme drevokupec Ľudovít Holzmann a zamestnával v nej takmer 50 ľudí.

Veľká Bytča bola síce okresným mestečkom (sídlil tu okresný súd, veliteľstvo četníctva, daňový a aj ďalšie úrady),

Oslavy 10. výročia Československej republiky na námestí vo Veľkej Bytči v roku 1928

ale inak nie veľmi významným. O pár dní o nej v brnianskych Lidových novinách budú písať ako o „krotkej, zámeternej lokalite, kde sa jakživ nič nedialo a nedeje“. Žilo tu okolo tritisíc obyvateľov, poväčšine Slovákov, ktorí sa však pri sčítaní obyvateľstva v roku 1921 prihlásili k jednotnému „československému“ národu. Iná vhodná kolónka vlastne na formulári ani nebola. Najväčšiu menšinu vo Veľkej Bytči tvorili Židia: k tejto národnosti a zároveň náboženstvu sa hlásila približne desatina obyvateľstva.

Je paradoxné, že takéto malé mesto malo v prívlastku slovo „veľká“. O dve dekády neskôr, v roku 1946, sa Veľká Bytča spojí s Malou Bytčou a Hliníkom nad Váhom, a zostane jednoducho Bytčou.

Život sa odohrával najmä na námestí, ktoré sa rozprestieralo neďaleko bytčianskeho kaštieľa, postaveného v 16. storočí Františkom Thurzom. Mnohých obyvateľov v meste živilo drevo: pracovali v okolitých lesoch, na pílach alebo v zápalkárni,

ktorú v roku 1878 založili podnikatelia Reich a Steiner. Z píl bola síce najväčšia tá Holzmannova, ale drevo z okolitých hôr spracúvali aj ďalšie. V roku 1919 vznikla ďalšia parná píla Ferdinanda Adamíka, postavená v blízkosti železného mosta na Váhu, ktorý Veľkou Bytčou pretekal. V meste fungoval aj pivovar, tehelňa, továreň bratov Hornovcov, ktorá spracovávala kožu, a firma Kovas, ktorá vyrábala kovový nábytok, záclonové tyče a drôtené matrace. Továrnik Július Schlesinger tu zasa po prevrate založil podnik na výrobu kief a štetiek, kde zamestnával asi 40 ľudí. A to je takmer všetko. Ak by si mal skúsený zločinec na mape vybrať miesto, kde podnikne lúpež, ktorou bude nasledujúci týždeň žiť celá republika, asi ťažko by svoj prst zabodol práve sem. Ešte menej pravdepodobné je, že by mu prišla na um pobočka neznámej banky, ktorá ani nemá výklad do ulice a ktorú by bez veľkého vývesného štítu s textom „Považská agrárna a priemyselná banka, úč. spol. v Žiline, filiálka Veľká Bytča“ na veľkobyťčianskom námestí zrejme ani nenašiel.

A predsa sa to stalo.

Mohlo byť asi šesť hodín ráno, keď sa bývalý kočiš Rudolf Andrassy vypravil na bratislavskú železničnú stanicu. So ženou Annou a dvomi malými deťmi žili na pravom brehu Dunaja, na Topolovej ulici v Petržalke, i keď pochádzal z Pustých Úľan. Keď sa s manželkou lúčili, povedal jej, že ide za prácou do Trenčína a že sa vráti večer. Zabalila mu kúsok salámy a chlieb, ale tomu, že by si mohol nájsť poriadnu robotu, sa jej verilo ťažko. Naposledy sa živil čistením záchodov, no lepšie mu išli krádeže.

Andrassy sa narodil 4. apríla 1900. Meral 167 centimetrov, čo by niekto v budúcnosti mohol vyhodnotiť tak, že patril skôr k nízkym mužom; no vo väzenskej karte mal pri kolónke „vzrast“ zapísanú poznámku „stredný“. Československí

kriminalisti totiž na opis hľadaných osôb a zločincov používali metódu francúzskeho antropológa a policajného dôstojníka Alphonsa Bertillona, ktorý ešte v druhej polovici 19. storočia vytvoril identifikačný systém založený na niekoľkých základných znakoch: výške, postave, farbe vlasov, tvare čela, očí či samotnej tváre. Pomocné tabuľky viseli na četníckych staniaciach a ľudí podľa výšky rozdeľovali do piatich kategórií: do 155 centimetrov boli veľmi malí, od 156 do 164 centimetrov „malí“ a od 165 do 170 centimetrov „stredného vzrastu“. Za „veľkých“ tabuľky označovali ľudí s výškou medzi 171 a 176 centimetrami, „veľmi veľkí“ mali nad 177 centimetrov.

Rudolf Andrásy mal okrem strednej postavy hnedé oči, tmavé vlasy, podlhovastú tvár a výraznú špicatú bradu, pre ktorú ho mnohí považovali za nesympatického, ba dokonca surového chlapa. Hovoril po slovensky, maďarsky aj nemecky – ovládal teda všetky jazyky, ktoré sa v Bratislave používali, v úradných dokumentoch si však ako národnosť uvádzal „slovenskú“. Nemal ešte ani len 27 rokov, no už teraz sa v očiach bratislavských policajných detektívov radil k známym firmám. Nie náhodou prišli pred týždňom za ním a pypytovali sa ho, či nemá niečo spoločné s nedávnou krádežou uhlia na železničnej stanici. Nemal – chystal dačo väčšie. Prvý raz ho odsúdili ešte v roku 1920, na pol roka za krádež. O rok nato išiel do väzenia znovu, tentoraz mu vymerali šesťročný trest za to, že v Bratislave vykradol poštový voz. Odsedel si, aj s väzbou, nakoniec dve tretiny trestu, z ilavskej trestnice ho podmienene prepustili posledný januárový deň roku 1925. Z basy si do života doniesol dve veci: znalosť obuvníckeho remesla, ktorému sa v Ilave vyučil, ale ktorému sa na slobode nikdy poriadne nevenoval. A potom ešte tetovanie, písmená „A. R.“ – svoje iniciály, ktoré si dal zvečniť na spodnej časti ľavého ramena. Keď raz bude treba identifikovať jeho mŕtvolu, budú to mať policajní detektívi oveľa ľahšie.

Neprešli ani dva roky a Andrásy bol znova trestne stíhaný, tentokrát išlo o politický delikt. Koncom novembra 1926

sa spolu so svojím kamarátom Alexandrom Zolderom zúčastnil dopoludňajšej schôdze nezamestnaných v bratislavskom Robotníckom dome na Dunajskej ulici. V sále mohlo byť asi sedemdesiat ľudí, ktorí práve počúvali rečníka, kritizujúceho sociálne pomery v Československu. Manifestáciu však neohlásili na políciu, ktorá sem poslala dvoch svojich agentov, Františka Huju a Bedřicha Dlouhého, aby sledovali, čo sa udeje. Zolder policajtov spoznal a na prítomných zakričal: „Sú tu policajní špiclové, dajte im pár facek a vyhodte ich von!“

Andrássy ho počúvol, agenta Huju chytil za golier a nohavice a vyšmaril ho z miestnosti, čím podľa neskoršieho vyšetrovania porušil zákon na ochranu republiky. Keď ho o pár týždňov zavolali na výsluch, nepopieral, že jedného z policajtov vyhodil von. Ako zachytáva zápisnica spísaná pred vyšetrojúcim sudcom, obvinený Andrássy tvrdil, že mu tým vlastne zachránil život:

Vinným sa necítim. Pred Vianocami roku 1926, na deň sa už nepamätám, išiel som z roboty zo Zimného prístavu po Dunajskej ulici a idúc kole tamojišieho Robotníckeho domu vošiel som sa tam ohriať. Tam som videl, že sa tam schodujú mne neznámi ľudia a spozoroval som, že sa tam agituje proti buržoasii a reční o nezamestnanosti. Rečníkov tiež som nepoznal. Postavil som sa k dverám vedúcim do kancelárie a počúval som rečenie. Čo sa tam rečnilo, na to si už nepamätám. Razom z úst ľudí opodial mne stojacich, avšak mne osobne neznámych, počul som, že jeden pýtal od druhého nôž, hovoriac: „Ja ho naučím chodiť medzi hladujúcich ľudí.“ Že koho sa to týkalo, to som nevedel, ale vidiac, že na to hŕstka ľudí sa sskupuje kole jedného človeka, od ktorého požadovali prítomní legitímáciu bezzamestnaných, priskočil som k nemu a hovoriac „otvorte dvere“, uchopil som ho s jednou rukou za kalhoty a s druhou za límec

a vytiskol som ho za dvere. Ja som to urobil preto, pretože bol by bodnutý ten človek, o ktorom len neskôr som sa dozvedel, že je pol. agentom, nožom a ja som chcel zachrániť, teda mám byť za to odmenený, nie potrestaný. [...] Na to som sa odobral k druhým dverám, vedúcim do reštaurácie a na chodbe som dostal dva pohľavy a na ulici ešte jednu facku, pravdepodobne za to, že som bránil pol. agenta. V Robotníckom dome som nebol od roku 1920, teprve v prítomnom páde, a ani tam viac nepôjdem.

V toto skoré stredajšie ráno sa však Andrassy ponáhlal za iným dobrodružstvom. Pri delostreleckých kasárňach, ktoré sa rozprestierali medzi Vajnorskou cestou a ulicami Martina Kukučina a Henrika Marschnera, sa mal stretnúť so svojim známym, Mátyásom Marklom. Tento chlapec z neďalekého Tehelného poľa bol od Andrassyho o niečo mladší; vlastne práve v tento deň mal narodeniny. Čerstvých dvadsať rokov. Ani Markl nebol príliš vysoký, mal len 163 centimetrov, strapaté vlasy, čierne oči a oválnu tvár. Ľudia by to naňho zrejme nepovedali, ale aj on už mal svoj fascikel v kartotéke na policajnom komisariáte, raz o ňom dokonca vyšla správa v novinách, hoci bola len krátka.

„Nevyplatila sa mu krádež cudzieho karfiolu,” oznamoval svojim čitateľom Slovenský denník 14. augusta 1926. Markl vtedy ukradol zeleninu zo záhrady bratislavského záhradníka Rudolfa Knezksa, ktorý mal malý kúsok zeme pri Trnavskej ceste. Karfiol si napchal do batoha a utekal preč, ale nemal šťastie: dostihla ho policajná hliadka na koňoch a skončil za mrežami. Rýchlo sa priznal a dostal štrnásť dní basy. Vo väzení bol už aj predtým, ale išlo o podobnú drobnosť s niekoľkodňovým trestom – raz sa priplietol ku krádeži olova z Nobelovej fabriky na dynamit. Odsedel si za to dva dni.

Ako robotník vystriedal viacero miest, robil v tehelni aj v prístave, ale nikde sa neuchytil. Mnohí o ňom pritom hovorili,

že k práci pristupoval celkom svedomito. V detstve síce nepatril k bohvieakým žiakom, ale o matku a päť súrodencov sa staral dobre, najmä po tom, čo zomrel jeho otec, o ktorom všetci susedia hovorili, že pije a vedie zhýralý život.

Keď sa Andrásy s Marklom v to stredajšie ráno zišli pri delostreleckých kasárňach, vybrali sa spolu na bratislavskú železničnú stanicu a potom na osobný vlak smerujúci na Žilinu. Markl kúpil dva lístky do Leopoldova, i keď vedel, že v skutočnosti sa chcú dostať ďalej. Ale taký bol plán – o ozajstnom cíeli svojej cesty prezradiť čo najmenej, nepôsobiť podozrivo a najmä sa tváriť, že nemajú nič spoločné s dvojicou, ktorá do rovnakého vlaku, len iného vagóna, o chvíľu nastúpi v Rači.

Vlak číslo 804 vyrazil z Bratislavy dve minúty pred ôsmou hodinou ráno a na račianskej stanici zastavil o dvanásť minút neskôr. Bolo teda osem hodín a desať minút, keď spolu s inými cestujúcimi nasadli do vlaku ďalší dvaja pasažieri: František Pihodňa a Lajos Bognár. Nebyť Pihodňu, nesedel by tu teraz nikto z nich: ani on, ani Andrásy, ani Markl, a nakoniec ani Bognár. Nápad na cestu do Veľkej Bytče vzišiel z jeho hlavy.

Pihodňa, ktorému podľa jazyka, akým ho oslovili, hovorili František, Franz alebo Ferencz, mal len 24 rokov; narodil sa 29. júla 1902. Napriek mladému veku si už – rovnako ako jeho kumpán Rudolf Andrásy – stihol prejsť ilavskou väznicou. Pustili ho iba nedávno, pred vyše mesiacom, 14. februára 1927. Vrátil sa do Bratislavy, i keď tu naňho vlastne nič nečakalo. Rodine bol na príťaž a do roboty ho nikde nechceli. Obchádzal fabriku za fabrikou, dokonca v zúfalstve navštívil bratislavského policajného radcu Štefana Garaya, aby mu s hľadaním práce pomohol. Ani ten, napriek niekoľkým pokusom, s pomocou prepustenému recidivistovi neuspel. Ťažko by niekto prijal človeka s povestou, akú mal František Pihodňa. Nešlo len o to, že už sedel v Ilave: ešte aj pochádzal z rodiny, ktorá mala ďaleko od „dobrej“